

Hans Goosen (a) & Sarike Roest (b)

(a) FLOT, Tilburg

(b) Newmancollege, Breda

Contact: h.goosen@home.nl

sarikerouest@hotmail.com

Praten over romanfragmenten¹

Voor een lezersgerichte aanpak bij literatuuronderwijs is niet zoveel geschikt lesmateriaal voor de bovenbouw van havo en vwo beschikbaar. De werkgroep ‘Praten over romanfragmenten’² is hiermee aan de slag gegaan, wat uiteindelijk heeft geresulteerd in de website www.pratenoverromanfragmenten.nl. Het is een website met afgeronde fragmenten, vragen en lesideeën die uitgaan van deze benadering.

Naast de culturele en literair-esthetische vorming van leerlingen, vinden wij dat in ons literatuuronderwijs ook de kansen voor individuele ontplooiing van de leerlingen moeten worden aangegrepen. Leerlingen moeten kunnen ervaren dat hun authentieke leeservaringen ertoe doen. Hun eerste reacties bij een gelezen tekst en hun vragen moeten een serieus startpunt kunnen zijn voor een gesprek met andere lezers. Zo kan in dat gesprek de uitwisseling van de diverse leeservaringen tot verdere exploratie en nieuwe interpretaties van de tekst leiden. Onze belangrijkste inspiratiebronnen bij de start van onze werkgroep zijn Aidan Chambers (2012) en Tanja Janssen (2009) geweest. In onze presentatie zullen we op hun invloed ingaan.

Bij het ontwikkelen van het lesmateriaal gold als uitgangspunt: we kiezen uit een moderne Nederlandse roman een min of meer afgerond, boeiend fragment van 15 à 20 bladzijden. Dat maakt het mogelijk dat in één les van 50 minuten alle leerlingen de tijd hebben om het fragment te lezen, waarna nog ongeveer 20 minuten overblijven om het fragment klassikaal of in groepjes te bespreken.

Op die manier hebben we tot nu toe lesmateriaal bij 25 romans uitgewerkt. In het onderstaande schema is aangegeven voor welke leerjaren wij die fragmenten zouden aanbevelen.

Mogelijke inzet romanfragmenten per leerjaar		4h	4v	5h	5v	6v
Philip Huff, <i>Niemand in de stad</i>	N3	x	x			
Griet op de Beeck, <i>Vele hemels boven de zevende</i>	N3	x	x	x		
Arjen Lubach, <i>Magnus</i>	N3	x	x			
Ernest van der Kwast, <i>De ijsmakers</i>	N3		x	x		
Kees van Beijnum, <i>De offers</i>	N3			x	x	
Stefan Brijs, <i>Post voor mevrouw Bromley</i>	N4				x	
Arthur Japin, <i>Maar buiten is het feest</i>	N4			x	x	
Anne Provoost, <i>Vallen</i>	N2/N3	x	x			
Herman Koch, <i>Zomerhuis met zwembad</i>	N3	x	x	x		
Jaap Robben, <i>Birk</i>	N3	x	x	x		
Ellen Heijmerikx, <i>Wij dansen niet</i>	N3	x	x	x		
Tommy Wieringa, <i>Joe Speedboot</i>	N3/N4	x	x			
Rascha Peper, <i>Wie scheep gaat</i>	N4			x	x	
Lize Spit, <i>Het smelt</i>	N4			x	x	
Herman Koch, <i>Geachte heer M.</i>	N3		x		x	
Joke van Leeuwen, <i>De onervarenen</i>	N3		x	x		
Hanna Bervoets, <i>Alles wat er was</i>	N3/N4		x	x		
Saskia de Coster, <i>Wij en ik</i>	N4			x	x	
Gerbrand Bakker, <i>De omweg</i>	N4				x	x
Ilja Pfeiffer, <i>La Superba</i>	N5			x	x	x
Kees 't Hart, <i>Wederzijds</i>	N3	x	x			
Judith Eijkelenboom, <i>Biefstuk</i>	N3/N4	x	x	x		
Alex Boogers, <i>Alle dingen zijn schitterend</i>	N4			x	x	
Nelleke Noordervliet, <i>Aan het eind van de dag</i>	N4				x	x
Connie Palmén, <i>Jij zegt het</i>	N5				x	x
Rodaan Al Galidi, <i>Hoe ik talent voor het leven kreeg</i>	N2	x	x			
Kluun, <i>DJ</i>	N3	x		x		
Bregje Hofstede, <i>De hemel boven Parijs</i>	N3	x	x			
Marjolein van Heemstra, <i>En we noemen hem</i>	N3		x		x	
Auke Hulst, <i>Slaap zacht, Johnny Idaho</i>	N3/N4		x		x	
Tom Lanoye, <i>Zuivering</i>	N4/N5				x	x
		13	19	17	16	5

Op de website zijn de gekozen romanfragmenten integraal opgenomen. De samenwerking met de uitgeverijen is vrijwel zonder problemen verlopen. We zijn er verguld mee dat we zo veel mooie romanfragmenten zonder kosten aan de docenten Nederlands en hun leerlingen kunnen presenteren.

Bij ieder romanfragment hebben we, volgens een vast stramien, een werkblad voor de docent gemaakt. De kern daarvan is telkens een serie van 4 of 5 vragen die de docent kan gebruiken voor de bespreking van het fragment. Een voorbeeld van zo'n werkblad is de onderstaande uitwerking bij de roman *Het smelt* van Lize Spit.

Titel: Het smelt
Auteur: Lize Spit
Verschenen: 2016
Uitgeverij: Das Mag Uitgevers

Aanduiding niveau:
 N4

Paginanummers van het leesfragment:
 81-92

Introductie bij het gekozen fragment

Pim, Laurens en Eva zijn al vanaf het begin van de lagere school gezworen kameraden, een vaste basis voor elkaar. Maar als ze in hun puberteit komen, wordt hun vriendschap op de proef gesteld. Ze gedragen zich dwars, zijn onzeker, dagen elkaar uit en zoeken grenzen op.

Vraag 1

De drie spelen 'truth or dare', of, zoals zij het noemen, 'waarheid, durven, doen'. Laurens en Eva kiezen bij hun beurt voor 'waarheid'. Pim had hen over allerlei onderwerpen vragen kunnen stellen. Hij vraagt wat het gênantste is wat zij ooit hebben meegemaakt.

Wat zegt het stellen van die vraag over de verhouding van Pim ten opzichte van Laurens en Eva? Hoe gaat hij met hen om?

Wat vind jij daarvan?

Vraag 2

Drie keer wordt een opdracht voor 'doen' gegeven: Laurens laat Pim het groene water uit de tractorband opdrinken, Pim laat Laurens het pingpongballetje uit het achterste van de koe halen, Laurens laat Pim het plastic over het ingekuuld gras kapot steken.

Welke opdracht vind jij het ergste en waarom?

Zou jij in zo'n situatie een dergelijke opdracht durven te weigeren? Waar hangt dat vanaf?

Vraag 3

De broer van Pim is kortgeleden door een ongeluk omgekomen. Zonder dat ze het in de gaten heeft, trekt Eva de laarzen van Jan aan.

Wat voor een effect heeft dat volgens jou op Pim?

Vraag 4

Eva leer je in dit fragment kennen in haar gevoelens en gedachten. Noem drie of vier belangrijke eigenschappen van haar.

Extra

http://www.vpro.nl/boeken/speel.RBX_VPRO_3318263.html (1.12-1.24)

<http://www.nrc.nl/handelsblad/2016/01/29/een-ijsblok-smelt-niet-in-een-dag-1582477>

Bij het opstellen van de vragen gebruiken wij, voor zover dat bij het romanfragment past, een paar typen vragen. Dat betreft op de eerste plaats vragen die ingaan op de manier waarop de leerling betekenis geeft aan het verhaal: hoe ziet hij de hoofdpersonen? Hoe interpreteert hij bepaalde verhaaldebeurtenissen? (zie hierboven: vraag 1a, 3 en 4). Op de tweede plaats betreft het vragen waarbij de leerling de verhaalwereld vergelijkt met zijn eigen wereld: wat is nieuw of anders? Hoe waardeert hij dat? (zie hierboven: vraag 1b, 2a en 2b). En vrijwel altijd blijken de twee algemene vragen te werken die op Chambers geïnspireerd zijn: “A. Noteer wat je niet in het fragment begrijpt en toch van belang vindt” en “B. Noteer enkele passages die je opvallend of bijzonder vindt”.

Toen we als werkgroep al een jaar bezig waren, wilden we ook onze eigen leservaringen met het ontwikkelde materiaal met elkaar bespreken. Door een gelukkig toeval raakten we in contact met Gertrud Cornelissen (2016), die haar promotieonderzoek aan het afronden was. Zij bleek bij haar benadering van boekgesprekken door veel dezelfde bronnen geïnspireerd te zijn als wij bij de ontwikkeling van ons lesmateriaal bij romanfragmenten. Voor het analyseren van onze eigen klassengesprekken en lessen met groepsbesprekingen vonden we bij haar vruchtbare aangrijpingspunten. In het afgelopen jaar hebben we video-opnames van onze lessen met het ontwikkelde materiaal gemaakt. Die opnames hebben we gebruikt voor een kritische bespreking tijdens de bijeenkomsten van onze werkgroep. We hebben zelf veel van die videobesprekingen geleerd: over valkuilen bij een goedbedoeld ‘open’ klassengesprek, over welke aanwijzingen van belang zijn voor het voeren van een verdiepend groeps gesprek, over een mogelijke aanpak om leerlingen zelf de vragen en bespreekpunten bij de gelezen romanfragmenten te laten bepalen, enz.

Onze besprekingen binnen de werkgroep hebben ertoe geleid dat we het afgelopen jaar voorbeeldmateriaal voor het voeren van groeps gesprekken hebben ontwikkeld. Op onze website staan links naar drie video-opnames en naar het begeleidend materiaal

dat we daarbij uitgewerkt hebben. Drie groepjes van vier leerlingen hebben de vragen bij het romanfragment uit *Het smelt* van Lize Spit besproken. Die groepsgesprekken zijn zonder script of interventies in één keer integraal opgenomen. Hoewel het eenvoudige opnamen zijn, bieden ze volgens ons waardevol lesmateriaal. Met behulp van deze opnamen kunnen andere leerlingen leren hoe explorerende groepsgesprekken over literatuur gevoerd kunnen worden.

Referenties

Chambers, A. (2102). *Leespraat*. Leidschendam: NBD Biblion.

Cornelissen, G. (2016). *Maar als je erover nadenkt... Een jaar literatuuronderwijs in groepen 7 en 8 van de basisschool*. Delft: Eburon.

Janssen, T. (2009). *Literatuur leren lezen in dialoog. Lezersvragen als hulpmiddel bij het leren interpreteren van korte verhalen*. Amsterdam: Vossiuspers Universiteit van Amsterdam.

Noten

- ¹ Op verzoek van HSN herhalen we de presentatie die we in 2017 op HSN-31 in Zwolle gegeven hebben.
- ² De werkgroep bestaat uit: Hans Goosen, Milou Feskens (Newmancollege, Breda), Margaret Haarmans (Philips van Horne Scholengemeenschap, Weert), Gepco de Jong (Odulphuslyceum, Tilburg), Katrijn van der Made (Onze Lieve Vrouweylyceum, Breda), Sarike Roest (Katholieke Scholengemeenschap Etten-Leur) en Hilde Stinstra (ds. Pierson College, 's-Hertogenbosch).